

Υπεύθυνος Ομάδας	
Στάθης Τριανταφύλλου	Ψυχολόγος
Δοκίμια	
Γιώργος Καρανάνος Βάγια Παπαγεωργίου Μαρίτσα Καμπούρογλου Γιάννης Βογινδρούκας Κωνσταντίνος Φρανσίσ	Παιδοψυχίατρος Παιδοψυχίατρος Λογοπεδικός Λογοπεδικός Παιδοψυχίατρος
Ηλεκτρονική επεξεργασία κειμένων	
Οικονόμου Βασίλης	Πληροφορικός

Περιεχόμενα

1	Γιώργος Καρανάνος	
α	Αλλαγές στον Ορισμό του Αυτισμού και η Σημασία τους	
α	ΑΥΤΙΣΜΟΣ - ΔΙΑΧΥΤΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	
2	Βάγια Παπαγεωργίου	
α	ΑΥΤΙΣΜΟΣ: ΠΡΩΙΜΗ ΔΙΑΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗ ΚΛΙΝΙΚΗ ΠΡΑΞΗ.	
β	ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΤΟΥ ΦΑΣΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΥΤΙΣΜΟΥ ΠΡΟ-ΣΧΕΔΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ	
γ	ΕΞΑΤΟΜΙΚΕΥΜΕΝΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΑΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΨΥΧΟΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	
3	Μαρίτσα Καμπούρογλου	
α	ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ	
β	ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ	
4	Γιάννης Βογινδρούκας	
α	ΑΥΤΙΣΜΟΣ - ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	
β	ΠΑΡΑΦΑΣΙΕΣ ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ-ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ	
γ	ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΥ ΛΟΓΟΣ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ, ΛΟΓΟΣ-ΓΛΩΣΣΑ, ΟΜΙΛΙΑ: ΕΝΝΟΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ	
δ	Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΑΝΤΩΝΥΜΙΩΝ ΑΠΟ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΑ ΜΕ ΑΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΣΥΝΔΡΟΜΟ ASPERGER. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ.	
5	Κωνσταντίνος Φρανσίσ	
	ΣΥΝΝΟΣΗΡΟΤΗΤΑ ΣΥΝΔΡΟΜΟΥ DOWN ΚΑΙ ΑΥΤΙΣΜΟΥ	

Μεταφράσεις

1	Μαρίτσα Καμπούρογλου	
α	Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ.	
β	ΥΠΟΔΕΙΞΕΙΣ ΕΙΔΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΕΝΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ: ΕΞΑΤΟΜΙΚΕΥΜΕΝΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ / ΑΛΛΑΓΕΣ/ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΕΣ/ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΗ ΛΙΣΤΑ ΕΛΕΓΧΟΥ	
2	Γιάννης Βογινδρούκας	
α	ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΡΩΙΜΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥ ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΑΥΤΙΣΜΟ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΠΡΟΣΠΟΙΗΤΟΥ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ	

Εισαγωγή

Μέσα στα πλαίσια των γενικότερων στόχων του Μέτρου 1.1 και της Ενέργειας 1.1.4 δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στη δημιουργία προϋποθέσεων που θα συμβάλλουν στην ανάπτυξη γνώσεων και δεξιοτήτων ατόμων με ειδικές ανάγκες ώστε να ενταχθούν στην παραγωγική διαδικασία. Ο ανάδοχος φορέας της «Αναδόμησης» το ίδρυμα για το παιδί «Η Παμμακάριστος» ύστερα από πορεία 30 και πλέον ετών στο χώρο των ειδικών αναγκών και με ιδιαίτερη ενασχόληση στον Αυτισμό τα τελευταία 10 έτη διαθέτει την κατάλληλη τεχνογνωσία για να υλοποιήσει του στόχους του επιχειρησιακού προγράμματος.

Η κατάλληλη τεχνογνωσία μεταφράζεται στις πιο σύγχρονες εκπαιδευτικές μεθοδολογίες και εναλλακτικές προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση των δυσκολιών του φάσματος του αυτισμού. Το πρόγραμμα εξειδίκευσης στην «Αναδόμηση» έχει σχεδιαστεί με στόχο την μετάδοση των πιο σύγχρονων θεωρητικών θέσεων και των λειτουργικότερων εκπαιδευτικών προσεγγίσεων μέσα από το Σεμινάριο των 100 ωρών. Το πρακτικό μέρος των 300 ωρών βασίζεται στην σχεδίαση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων (projects), στην οργάνωση εκπαιδευτικού υλικού, στην εφαρμογή των δραστηριοτήτων σε παιδιά με αυτισμό και στην συγγραφή της όλης διαδικασίας με την εξελικτική καθοδήγηση και εποπτεία της ομάδας Πρακτικής Άσκησης. Η σχεδίαση του πρακτικού μέρους εμπεριέχει την πρόκληση προς τους εξειδικευόμενους να εμπλακούν άμεσα και να υιοθετήσουν σταδιακά την κατάλληλη εκπαιδευτική νοοτροπία, τεχνικές και μεθοδολογία στην εκπαίδευση των αυτιστικών ατόμων.

Οι εξειδικευόμενοι εφοδιάζονται με τα Εκπαιδευτικά Αντικείμενα της «Αναδόμησης» για να μπορέσουν να ολοκληρώσουν με επιτυχία το έργο τους. Αυτά συνίστανται στο τόμο των Επιστημονικών Δοκιμίων και στο Οδηγό της Πρακτικής Άσκησης. Ο μεν πρώτος αποτελείται από επιστημονικά κείμενα με θέμα τον Αυτισμό, ο δε δεύτερος εμπεριέχει υποδειγματικές δραστηριότητες σε διάφορες γνωστικές περιοχές. Τα Εκπαιδευτικά Αντικείμενα πλαισιώνονται επίσης από 7 Οδηγούς Εξειδίκευσης με διαβαθμισμένες δραστηριότητες, Υποδειγματική Βιντεοκασέτα και τον φάκελο του συστήματος εναλλακτικής επικοινωνίας ΜΑΚΑΤΟΝ. Επιπλέον το όλο έργο μέσω της Γνωσιακής Πύλης θα παρέξει σφαιρική ενημέρωση για τον Αυτισμό, Διαδικτυακή Επιμόρφωση και το εμπλουτισμένο καινοτομικό λογισμικό εικονικής πραγματικότητας «επιστροφή στο σπίτι» για άτομα με αυτισμό.

Το ίδρυμα για το παιδί «Η Παμμακάριστος» μέσα στα πλαίσια της «Αναδόμησης» στοχεύει να εφοδιάσει τους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς με τις απαραίτητες γνώσεις και εκπαιδευτικά εργαλεία ώστε να συμβάλλουν δυναμικά στις παρεχόμενες υπηρεσίες για τα άτομα με αυτισμό.

Ο Υπεύθυνος του Έργου

Στάθης Τριανταφύλλου

Ψυχολόγος

Ερευνητής Εκπαιδευτικής Πληροφορικής

Μαρίτσα Καμπούρογλου
Λογοπεδικός

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Επειδή τα περισσότερα παιδιά κατακτούν τη μητρική τους γλώσσα χωρίς να τους την διδάξει κάποιος, παραπλανητικά θεωρούμε ότι η ανάπτυξη του λόγου είναι μια εύκολη υπόθεση. Η συνθετότητά της γίνεται φανερή στις περιπτώσεις παιδιών που παρουσιάζουν δυσκολία στην κατάκτησή της. Προκειμένου να επιχειρήσουμε οποιανδήποτε κατηγοριοποίηση των διαταραχών του λόγου είναι σημαντικό να ξεκαθαρίσουμε τι ακριβώς εννοούμε με τον όρο που συνήθως εναλλακτικά χρησιμοποιούμε όταν αναφερόμαστε στη «γλώσσα» δηλ: *ομιλία, γλώσσα, λόγος και επικοινωνία* και στην συνέχεια να δούμε ποια είναι η φύση της γλώσσας και ποια είναι τα στάδια ανάπτυξής της.

ΟΜΙΛΙΑ : είναι το λεκτικό εργαλείο το οποίο χρησιμοποιούμε για τη μετάδοση ενός μηνύματος. Είναι το αποτέλεσμα του σχεδιασμού και εκτέλεσης της κινητικής διαδοχής/ ακολουθίας δηλ. η ομιλία είναι μια διαδικασία που απαιτεί πολύ ακριβή νευρομυϊκό συντονισμό. Η ομιλία δεν είναι το μοναδικό μέσο επικοινωνίας στον άνθρωπο. Χρησιμοποιούμε επίσης τις χειρονομίες, τις εκφράσεις του προσώπου, και τη στάση του σώματος για να στείλουμε μηνύματα. Όταν μιλάμε στο τηλέφωνο, βασιζόμαστε στην ομιλία. Στη προσωπική συνομιλία, δίνουμε περισσότερη έμφαση στα μη λεκτικά στοιχεία. Υπολογίζεται ότι το 60% της προσωπικής συνομιλίας βασίζεται στη μη λεκτική επικοινωνία. Άλλοι τρόποι επικοινωνίας είναι το γράψιμο, η ζωγραφική και η νοηματική γλώσσα.

Κάθε προφορική γλώσσα έχει συγκεκριμένους ήχους ή φωνήματα και συνδυασμούς φωνημάτων που είναι ιδιαίτεροι για κάθε γλώσσα. Ο άνθρωπος δεν είναι το μοναδικό ον που κάνει ήχους παρόλο που κανένα άλλο δεν έχει την ποικιλία και τη συνθετότητα των ανθρώπινων ήχων. Η ποιοτική διαφορά είναι το αποτέλεσμα των μοναδικών δομών του ανθρώπινου φωνητικού καναλιού, ενός μηχανισμού, ο οποίος είναι λειτουργικός πολύ πριν το νήπιο πει τις πρώτες του λέξεις. Τα παιδιά περνούν σχεδόν όλο τον πρώτο χρόνο της ζωής τους πειραματιζόμενα με το φωνητικό τους κανάλι και παράγοντας ποικιλία ήχων. Σταδιακά, αυτοί οι ήχοι αντανakλούν τη γλώσσα του περιβάλλοντος του παιδιού. Επιπρόσθετα η ομιλία περιέχει κι άλλα στοιχεία όπως η ποιότητα φωνής, τόνος και ρυθμός. Αυτά τα στοιχεία διευκολύνουν το νόημα στα μηνύματα. Η ομιλία με νόημα όμως, πρέπει να περιμένει την ανάπτυξη μερικών γλωσσολογικών κανόνων.

ΓΛΩΣΣΑ: εάν δεν προσθέσουμε νόημα στην ομιλία τότε οι ήχοι της δεν είναι παρά μόνο γρυλίσματα κραυγές ή χωρίς νόημα σειρές ήχων. Η σχέση

μεταξύ των μεμονωμένων ήχων, των μονάδων εννοιών και ο συνδυασμός αυτών των μονάδων, καθορίζεται από τους κανόνες της γλώσσας. Ως γλώσσα μπορεί να ορισθεί « ο κοινωνικά αποδεκτός κώδικας ή ένα συμβατικό σύστημα αναπαράστασης εννοιών με την χρησιμοποίηση αυθαίρετων συμβόλων και κανόνων που διέπουν το συνδυασμό αυτών των συμβόλων. Κάθε γλώσσα έχει τα δικά της σύμβολα και τους κανόνες συνδυασμού τους. Οι διάλεκτοι είναι υποκατηγορίες της μητέρας γλώσσας που χρησιμοποιούν παρόμοιους αλλά όχι ίδιους κανόνες. Οι γλώσσες αναπτύσσονται. Αυξάνουν και αλλάζουν. Αυτές που δε το κάνουν πεθαίνουν / εξαφανίζονται. Κάθε γλώσσα είναι ένα μοναδικό όχημα για τη σκέψη. Όταν χάνεται μια γλώσσα χάνεται και ένα ουσιώδες μέρος του ανθρώπινου ιστού. Ένας πολιτισμός χιλιάδων ετών πεθαίνει με τη γλώσσα. Η μελέτη των γλωσσών που έχουν πεθάνει μας δίνει την ευκαιρία να ξεκλειδώσουμε τα μυστικά για παγκόσμια στοιχεία των γλωσσών ή για την προέλευση των γλωσσών και τη φύση της σκέψης.

Οι γλώσσες επηρεάζονται καθώς ο πολιτισμός τους αλλάζει. Παρόλο που όλες οι γλώσσες μπορούν να μεταβιβάζονται μέσω της ομιλίας, η ομιλία δεν είναι ένα ουσιώδες στοιχείο της γλώσσας. Οι νοηματικές γλώσσες δεν είναι η οπτικοποίηση της προφορικής γλώσσας. Είναι μια ξεχωριστή γλώσσα με τους δικούς της κανόνες. Η Γλώσσα είναι ένα σύνθετο και δυναμικό σύστημα συμβατικών συμβόλων που χρησιμοποιείται για τη σκέψη και την επικοινωνία. Η γλώσσα αναδύεται μέσα σε ένα συγκεκριμένο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτισμικό περιεχόμενο

Η εκμάθηση της γλώσσας και η χρήση της καθορίζεται από βιολογικούς, γνωστικούς ψυχοκοινωνικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες

Η γλώσσα αποτελείται από 5 παραμέτρους:

- ✚ **τη φωνολογία:** που αναφέρεται στην οργάνωση και στον τρόπο σύνδεσης των επιλεγμένων ήχων της συγκεκριμένης γλώσσας.
- ✚ **τη μορφολογία:** που αναφέρεται στα μορφήματα μιας γλώσσας και τον τρόπο με τον οποίο προσδίδουν νόημα στις λέξεις
- ✚ **το συντακτικό:** που αναφέρεται στον τρόπο σύνδεσης των λέξεων μεταξύ τους ώστε να διαμορφώνονται κατανοητές προτάσεις.
- ✚ **τη σημασιολογία:** που αναφέρεται στη σημασία των λέξεων αλλά και στη σημασιολογική σύνδεση των λέξεων
- ✚ **την πραγματολογία:** που αναφέρεται στις λειτουργίες της γλώσσας καθώς και στους κανόνες που διέπουν τη συνομιλία.

Οι γλώσσες υπάρχουν επειδή οι χρήστες έχουν συμφωνήσει για τα σύμβολα που χρησιμοποιούν και τους κανόνες που τους διέπουν. Αυτοί η συμφωνία γίνεται φανερή μέσα από τη χρήση της γλώσσας. Έτσι οι γλώσσες υπάρχουν λόγω της κοινωνικής συμφωνίας ή σύμβασης. Όπως οι χρήστες συμφωνούν να ακολουθούν τους κανόνες μπορεί και να συμφωνούν και να τους αλλάζουν π.χ να δανείζονται λέξεις από άλλες γλώσσες,

Ο συμβατικός ή κοινωνικός κώδικας της γλώσσας επιτρέπει στον ακροατή και στον ομιλητή ή στο συγγραφέα και αναγνώστη της ίδιας γλώσσας να ανταλλάσσουν πληροφορίες. Ο κοινός κώδικας είναι ένα μέσο που επιτρέπει «την αναπαράσταση ενός αντικειμένου, ενός γεγονότος ή μιας σχέσης χωρίς να χρειάζεται να το αναπαράγουμε».

Οι μεμονωμένες γλωσσολογικές μονάδες δεν μεταδίδουν τίποτα από μόνες τους. Η σημασία ή πληροφορία περιέχεται στον τρόπο που συνδυάζονται τα σύμβολα. Για παράδειγμα η φράση «Δημήτρης ο δάσκαλος είναι» είναι χωρίς νόημα. Αλλάζοντας τις λέξεις μπορούμε να δημιουργήσουμε τη φράση «ο Δημήτρης είναι δάσκαλος» ή την ερωτηματική φράση «είναι ο Δημήτρης δάσκαλος;» Οι κανόνες για αυτές τις σχέσεις δίνουν στην γλώσσα την τάξη / οργάνωση και επιτρέπουν στους χρήστες να προβλέπουν ποιες μονάδες ή σύμβολα θα χρησιμοποιηθούν. Επιπρόσθετα, οι κανόνες επιτρέπουν να χρησιμοποιείται η γλώσσα δημιουργικά. Έτσι ένας συγκεκριμένος αριθμός συμβόλων και ένας συγκεκριμένος αριθμός κανόνων που διέπουν τους συνδυασμούς των συμβόλων μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη δημιουργία ατελείωτων προτάσεων.

Η γλώσσα δεν πρέπει να ιδωθεί απλά σαν ένα σετ από στατικούς κανόνες. Είναι μια διαδικασία χρήσης και προσαρμογής μέσα στο περιεχόμενο της επικοινωνίας. Είναι ένα εργαλείο για κοινωνική χρήση.

Η αποτελεσματική χρήση της γλώσσας για την επικοινωνία απαιτεί μια ευρύτερη κατανόηση της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης και περιλαμβάνει παράγοντες όπως τα μη λεκτικά βοηθήματα, το κίνητρο και τους κοινωνικούς ρόλους.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ: Και η ομιλία και η γλώσσα είναι μέρη μιας ευρύτερης διαδικασίας της επικοινωνίας. Στην πραγματικότητα «η επικοινωνία είναι η πρωταρχική λειτουργία της γλώσσας. Γιατί κάποιος θα μάθαινε τη γλώσσα εάν δεν τη χρησιμοποιούσε; Επικοινωνία είναι η διαδικασία με την οποία οι συμμετέχοντες ανταλλάσσουν πληροφορίες και γνώσεις, ανάγκες και επιθυμίες. Η διαδικασία είναι δυναμική και περιλαμβάνει κωδικοποίηση, μεταφορά και αποκωδικοποίηση του μηνύματος. Χρειάζεται ένας πομπός και ένας δέκτης και ο καθένας πρέπει να είναι σε εγρήγορση σε σχέση με τις ανάγκες του άλλου και να σιγουρεύεται ότι το μήνυμα μεταφέρεται και ότι διατηρείται σωστό. Η πιθανότητα διαστρέβλωσης του μηνύματος είναι πολύ μεγάλη εάν σκεφτεί κανείς τους διαφορετικούς τρόπους που μπορεί να μορφοποιηθεί το μήνυμα. Ο βαθμός επιτυχίας του ομιλητή στην επικοινωνία μετράται από την καταλληλότητα και την αποτελεσματικότητα του μηνύματος και ονομάζεται επικοινωνιακή ικανότητα

Η ομιλία και η γλώσσα είναι μόνο ένα μέρος της επικοινωνίας. Υπάρχουν και άλλα στοιχεία που διευρύνουν ή αλλάζουν το γλωσσολογικό κώδικα και

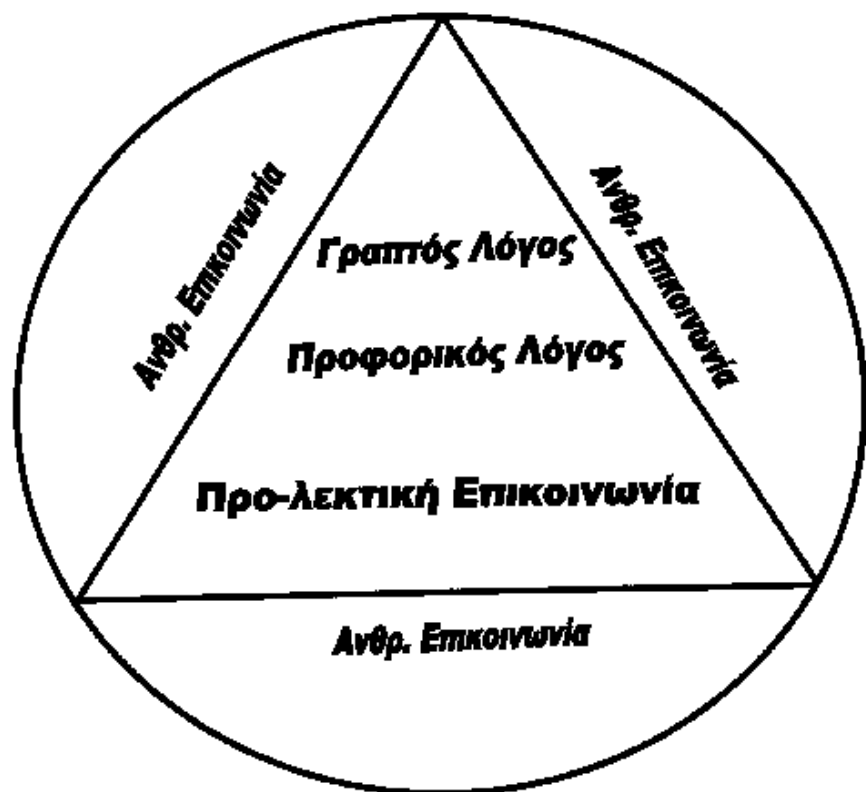
ονομάζονται: παραγλωσσολογικά, μη γλωσσολογικά και μεταγλωσσολογικά. Οι παραγλωσσολογικοί κώδικες περιλαμβάνουν τον τόνο της φωνής τον ρυθμό, την έμφαση, τις παύσεις που υπερίσταται της ομιλίας και σηματοδοτούν τη στάση ή το συναίσθημα του ομιλητή. Ο τόνος της φωνής είναι ο πιο σύνθετος από τους άλλους παραγλωσσικούς κώδικες και χρησιμοποιείται για να σηματοδοτήσει τη διάθεση της πρότασης. π. χ. με την ίδια πρόταση να σηματοδοτήσει εάν είναι ερώτηση ή δήλωση. Τα μη γλωσσολογικά στοιχεία συμπεριλαμβάνουν τις χειρονομίες, τις εκφράσεις του προσώπου τη βλεμματική επαφή, τις κινήσεις του κεφαλιού και του σώματος και τη φυσική απόσταση

ΛΟΓΟΣ: με αυτόν τον γενικό όρο δηλώνουμε την ικανότητα του ανθρώπου να επικοινωνεί με τη γλώσσα δηλ το χάρισμα που έχει ο άνθρωπος σε αντίθεση με τα ζώα. Επίσης εννοούμε την ικανότητά του να συνεννοείται με το κωδικοποιημένο σύστημα σε όλες του τις μορφές δηλ την προφορική και την γραπτή.

ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ: Στη σφαίρα της κλινικής γλωσσολογίας που το ενδιαφέρον εστιάζεται στο τι ακριβώς μαθαίνουν τα παιδιά για τη γλώσσα τους αφενός, αλλά και αφετέρου πώς μπορούν να βοηθηθούν εκείνα που παρουσιάζουν δυσκολίες, η γλώσσα ορίζεται ως ένα «**σύστημα, με το οποίο οι γνώσεις που έχουμε για τον κόσμο γύρω μας αναπαρίστανται μέσω ενός συμβατικού κώδικα αποτελούμενο από αυθαίρετα σημεία με στόχο την επικοινωνία**»(bloom& Lahey, 1978)

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Για την κατανόηση και εκτίμηση των γλωσσικών προβλημάτων είναι απαραίτητη η γνώση των σταδίων γλωσσικής ανάπτυξης. Τα πιο σημαντικά χρόνια για την ανάπτυξη της γλώσσας είναι από 1,5 έως 4,5 χρονών. Ουσιαστικά η έναρξη της ανάπτυξης ξεκινά από τη γέννηση του παιδιού. Η κατάκτηση του προφορικού λόγου αποτελεί μέρος της ικανότητας του ανθρώπου να συναλλάσσεται και να επικοινωνεί με τους συνανθρώπους του. Ο γραπτός λόγος αποτελεί την υψηλότερη και αποτελεσματικότερη μορφή επικοινωνίας.

Η ανάπτυξη του λόγου στα παιδιά περνά από τρεις διακριτικές περιόδους.

Α. - ΠΡΟ-ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

- 0-3μ. Άναρθρες κραυγές
- 3-6μ. Ψέλισμα
- 6-8μ. Κοινωνικοποιημένο παιχνίδι
- 8-12μ. Ιδιόγλωσσα

Β. - ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

- 1-1,6 χρ. Εμφάνιση των 50 πρώτων λέξεων

Γ. - ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

- 15-18μ. Ολοφραστικό στάδιο
- 18-24μ. Στάδιο δυο λέξεων
- 2-3χρ. Τηλεγραφικό στάδιο
- 3- 4,7 Στάδιο ανάπτυξης της δομής της γλώσσας
- 4,7 Στάδιο εκλέπτυνσης των γλωσσικών ικανοτήτων

Σύμφωνα λοιπόν με τα στάδια της γλωσσικής περιόδου αναμένουμε ότι το παιδί στους :

- + 18 μήνες πρέπει να έχει κατακτήσει ένα μικρό λεξιλόγιο (γύρω στις 50 λέξεις) και να το χρησιμοποιεί συμβολικά δηλ. να χρησιμοποιεί τις λέξεις για συγκεκριμένα πρόσωπα αντικείμενα ή καταστάσεις. Έτσι όταν λέει «μαμά» να εννοεί το συγκεκριμένο πρόσωπο και όχι για κάθε τι που βλέπει γύρω του.
- + 2 χρονών πρέπει να μπορεί να συνδέει δυο λέξεις μεταξύ τους όπως για παράδειγμα «μαμά πάει» (η μαμά έφυγε) ή «μπάλα πού» (που είναι η μπάλα)
- + 3 χρονών πρέπει να σχηματίζει μικρές προτάσεις στις οποίες εμπεριέχεται το ρήμα όπως και επίθετα και επιρρήματα αλλά μπορεί να παραλείπονται οι λειτουργικές λέξεις - άρθρα, σύνδεσμοι κ.λ.π.- Για παράδειγμα «μαμά πήγε κίνητο» (η μαμά πήγε στο αυτοκίνητο)
- + 4 χρονών η γλώσσα του αναμένεται να είναι καλά οργανωμένη, να χρησιμοποιεί ολοκληρωμένες προτάσεις και να διηγείται γεγονότα με σαφήνεια. Η ομιλία του να είναι κατανοητή παρόλο που ακόμα υπάρχουν αντικαταστάσεις για τα φωνήματα θ, δ, τς, τζ, και ρ
- + 5 χρονών το παιδί χρησιμοποιεί τη γλώσσα με άνεση και η ομιλία του είναι απόλυτα κατανοητή. Μετά τα 4 χρόνια το παιδί είναι ώριμο να φέρει σε συνειδητό επίπεδο τη γλώσσα του, γεγονός που του δίνει τη δυνατότητα μετά τα 5χρ. να κατακτήσει τον γραπτό λόγο .

Παρακάτω δίνονται με λεπτομέρεια οι αναμενόμενες γλωσσικές συμπεριφορές σε σχέση με την ηλικία του παιδιού.

Φυσικά, όπως συμβαίνει και με τους άλλους τομείς ανάπτυξης, υπάρχει επικάλυψη μεταξύ των επιμέρους σταδίων. Όσον αφορά τις ακριβείς ηλικίες αυτές είναι ενδεικτικές και είναι σημαντικό να λαμβάνουμε υπόψη τον ατομικό ρυθμό εξέλιξης του κάθε παιδιού.

ΕΞΕΛΙΞΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΚΑΤΑ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Από τη γέννηση έως 3μ

- Το κλάμα ανακουφίζει από τη δυσφορία
- Η πρώτη επικοινωνία με βλεμματική επαφή (μετά τη 2-3 εβδομάδα)
- Εμφάνιση χαμόγελου (4-6 εβδομάδα) με φώνηση (από τη 6 εβδομάδα αυξανόμενη σταδιακά)

3-6 μηνών

- Ανταποκρίνεται με χαρά σ' όλους όσους το πλησιάζουν με φιλική διάθεση (μέχρι 6 μηνών)
- Δυνατή και ρυθμική φώνηση για τον εαυτό του και τους άλλους όταν είναι ευχαριστημένο
- Παραγωγή 1ή 2 συλλαβών με ένα ευρύ φάσμα χρωματισμού και τονισμού(μετά τους 4 μήνες)
- Έντονο κλάμα όταν δυσφορεί ή ενοχλείται
- Γελάει (3 μηνών) και φωνάζει για να προσελκύσει την προσοχή (5 μηνών)

6-12 μηνών

- Σταδιακά δείχνει επιφυλακτικότητα στους ξένους αλλά ανταποκρίνεται στους οικείους
- Αυθόρμητη παραγωγή φωνητικών εκφορών σαν μέσο δυαδικής επικοινωνίας
- Εμφάνιση κοινωνικοποιημένου γλωσσικού παιχνιδιού (babbling) για προσωπική του ικανοποίηση αλλά και για τους άλλους (από 7 μηνών)
- Επαναλαμβάνει κινήσεις που τις συνοδεύει με τη σχετική φώνηση για να μιμηθεί τον ενήλικα προκειμένου να το επιβραβεύσουν (10 μηνών)

Δείχνει τρυφερότητα προς τους οικείους του (11-12 μηνών)

1-1.05μ

- Κατανοεί απλές εντολές που συνδυάζουν το λόγο με κίνηση
- Εμφάνιση ιδιόμορφης γλώσσας με δυνατή και χρωματισμένη φωνή (από 12μ.)
- Μιμείται φωνητικούς τόνους που μόλις άκουσε όπως επίσης και κάποιες λέξεις
- Αυθόρμητη χρήση μεμονωμένων λέξεων με συμβολική αξία (από 14μ.)
- Απόλυτα εξαρτώμενο από τους ενήλικες

1.05-2.05χρ.

- Κατανοεί τα περισσότερα πράγματα που του λένε
- Βάζει 2 ή 3 λέξεις μαζί για να φτιάξει προτάσεις με νόημα (γύρω στους 22μ)
- Μιλάει διαρκώς στον εαυτό του και τους άλλους καθώς παίζει, αλλά λίγα από αυτά που λέει είναι κατανοητά από τους οικείους του
- Επαναλαμβάνει (ηχολαλεί) τις τονισμένες ή τελευταίες λέξεις της ομιλίας των άλλων
- Αναφέρεται στον εαυτό του και στους άλλους με το όνομα τους αλλά αρχίζει να χρησιμοποιεί και τις προσωπικές αντωνυμίες
- Αρχίζει να κάνει ερωτήσεις (τι; που;) και δίνει απλές πληροφορίες (γύρω στους 24μ.)
- Ασχολείται για λίγο χρόνο με συμβολικό παιχνίδι μόνο του ή με συνεργάσιμο ενήλικα

2.05- 4χρ.

- Σταδιακά η ομιλία του γίνεται κατανοητή ακόμα και σε άγνωστους αλλά παρουσιάζει πολλά «μωρουδιακά» στοιχεία
- Γίνεται ραγδαία αύξηση του λεξιλογίου του. Κατανοεί περισσότερες λέξεις από αυτές που χρησιμοποιεί
- Διαρκώς ρωτάει ποιος; γιατί;
- Η ομιλία προς τον εαυτό του κατά το παιχνίδι μειώνεται και αντίθετα αυξάνεται η ομιλία προς τους άλλους (από 3χρ.)
- Η εμφάνιση «τραυλισμού» είναι συνηθισμένη αλλά παροδική
- Χρησιμοποιεί προσωπικές αντωνυμίες

4χρ. και πάνω

- Κάνει συμβολικό παιχνίδι με τα αδέρφια του και τους συνομηλίκους του.

- Η ομιλία του είναι σχεδόν εντελώς κατανοητή παρουσιάζει όμως κάποια ανωριμότητα σε ορισμένα φωνήματα
- Κατέχει ένα πολύ μεγάλο λεξιλόγιο.
Διηγείται ιστορίες
- Χρησιμοποιεί σωστές γραμματικές δομές (γύρω στα 4.05 χρόνια)
- Διαρκώς ρώτα πως; πότε; και την σημασία των λέξεων
- Χρειάζεται τη συνεργασία με τους συνομηλίκους του για να εφευρίσκει, να μοιράζεται, να παίρνει σειρά, να διαφωνεί και να αποδέχεται

Τι πρέπει να προσέχουμε

- Χρειάζεται έγκαιρη και συνεχής παρακολούθηση του παιδιού και πρέπει να λαμβάνουμε υπ' όψη:
 1. Όλα τα παιδιά υπόκεινται στον κίνδυνο κώφωσης
 2. Κάθε υποψία από μέρους των γονέων ότι το παιδί δεν ακούει καλά
 3. Όταν δεν ανταποκρίνεται στους κοντινούς ήχους γύρω στις 6-8 εβδομάδες
 4. Όταν δεν δείχνει ενδιαφέρον για τους ανθρώπους ή τα παιχνίδια του (στους 3-4 μήνες)
 5. Όταν δεν χρησιμοποιεί χρωματισμένο γλωσσικό παιχνίδι στον εαυτό του και τους άλλους γύρω στους 10 μήνες (μ.ο. 7-8 μ)
 6. Δεν χρησιμοποιεί μεμονωμένες λέξεις μέχρι τους 21μ. (μ.ο.13-15μ)
 7. Δεν βάζει 2 ή 3 λέξεις μαζί σε προτάσεις στους 27 μ. (μ. ο.18-22μ.)
 8. Η ομιλία του είναι δυσκατάληπτη στα 4 χρ. (μ ο. 3-3.05χρ.)
 9. Δεν χρησιμοποιεί σωστές γραμματικές δομές στα 5 χρ.(μ. ο. 4-

- 4.05χρ.)
10. Εξακολουθεί την ανώριμη ομιλία στα
6.05χρ

Οι πληροφορίες είναι από το βιβλίο της M. Sheridan "From birth to Five years"

ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ

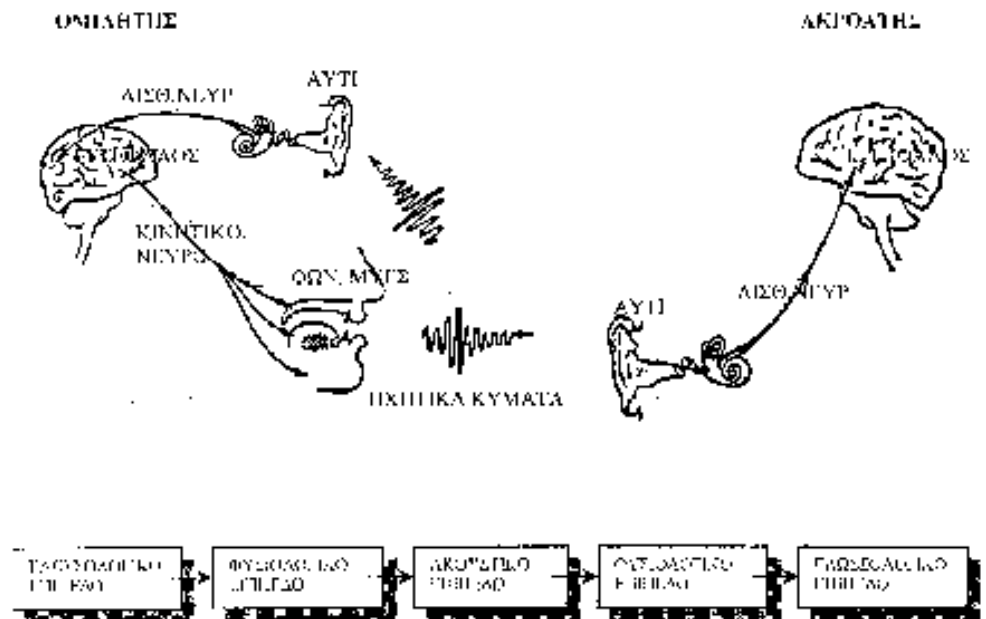
Υπάρχουν πολλοί τρόποι με τους οποίους γίνεται η κατηγοριοποίηση των γλωσσικών διαταραχών.

Το **ιατρικό μοντέλο** που διαφοροποιεί τις δυσκολίες σύμφωνα με την αιτιολογία τους, δεν είναι πάντα εξυπηρετικό για τον Λογοπεδικό. Κατ' αρχήν διότι σπάνια μπορεί ένα παιδί να ανήκει σε μία και μοναδική κατηγορία. Για παράδειγμα πολλά παιδιά με αυτισμό έχουν και νοητική καθυστέρηση, η πολλά παιδιά με νοητική καθυστέρηση έχουν και προβλήματα ακοής. Δεύτερον και πιο σημαντικό διότι μια συγκεκριμένη αιτιολογική κατηγορία δεν ευθύνεται για ένα συγκεκριμένο τύπο διαταραχής αλλά μια ποικιλία γλωσσικών διαταραχών.

Το **εξελικτικό μοντέλο**, που διαφοροποιεί τις δυσκολίες, σύμφωνα με την απόκλιση της γλωσσικής συμπεριφοράς από την αναμενόμενη σε κάθε δεδομένη ηλικία, δημιουργεί δυσκολίες κυρίως σε ότι αφορά την παρέμβαση όπου συχνά υποτιμούνται παράγοντες όπως ηλικία, γνωστικό επίπεδο, κοινωνικό επίπεδο κ.λ.π.

Για τον λογοπεδικό που αντιμετωπίζει τη γλώσσα ως ένα λειτουργικό σύστημα και δυναμικό εργαλείο για την επικοινωνία, ένα μοντέλο που βασίζεται στις διαδικασίες και την λειτουργία του συστήματος είναι πιο εξυπηρετικό. Στο σχήμα που ακολουθεί διακρίνονται με ένα απλό και βασικό τρόπο οι διαδικασίες που απαιτούνται για την πραγμάτωση της επικοινωνίας.

Η ΑΛΥΣΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Denes & Pinson "The Speech Chain"

Denes & Pinson "The Speech Chain"

Οποιαδήποτε διακοπή σε οποιαδήποτε επίπεδο αυτής της διαδικασίας θα μπορούσε να προκαλέσει μια διαταραχή. Το μοντέλο αυτό περιλαμβάνει και στοιχεία αιτιολογικά και γλωσσολογικά που άλλοτε αφορούν την διαδικασία της γλωσσικής κατανόησης (αποκωδικοποίησης) και άλλοτε της λεκτικής εκφοράς (κωδικοποίησης). Η πιο γνωστή κατηγοριοποίηση λαμβάνει υπόψη και αιτιολογικά και λειτουργικά κριτήρια. Σύμφωνα λοιπόν με αυτήν οι Bishop & Rosenbloom διακρίνουν τις παρακάτω κατηγορίες :

- Αμιγείς διαταραχές στην ομιλία δηλ. δυσφωνία, τραυλισμός, δυσαρθρία
- Γλωσσική διαταραχή ως αποτέλεσμα κώφωσης και βαρηκοΐας
- Γλωσσική διαταραχή ως αποτέλεσμα γενικής νοητικής μειονεξίας ή εγκεφαλικής βλάβης
- Δυσφασία εξ αιτίας εγκεφαλικού τραύματος και αφού είχε αναπτυχθεί ο λόγος
- Γλωσσική διαταραχή ως αποτέλεσμα συναισθηματικής ή ψυχιατρικής διαταραχής
- Γλωσσική διαταραχή ως αποτέλεσμα περιβαλλοντικής αποστέρησης
- Αμιγώς γλωσσική Διαταραχή (Ειδική Γλωσσική Διαταραχή)

Παρακάτω δίνεται σύντομη περιγραφή των κυριότερων συνδρόμων που ως κύριο χαρακτηριστικό τους παρουσιάζουν κάποιο τύπο Γλωσσικής Διαταραχής.

Κώφωση- Βαρηκοΐα : Το εύρος της γλωσσικής διαταραχής κυμαίνεται από την ελαφρά δυσκολία στην αντίληψη ορισμένων ήχων, η οποία μπορεί να προέρχεται από μια ελαφρά ωτίτιδα, μέχρι την ακατάληπτη ομιλία των κωφών. Το μέγεθος της γλωσσικής διαταραχής εξαρτάται και από τη σοβαρότητα και το βαθμό της ακουστικής απώλειας και από το χρόνο έναρξης ή τη διάρκεια της απώλειας. Η αλληλεπίδραση της ακουστικής απώλειας με άλλους παράγοντες όπως το νοητικό δυναμικό και το περιβάλλον του παιδιού, επηρεάζουν κατ' επέκταση την ανάπτυξη της γλώσσας. Γενικά, παρατηρούνται ιδιαίτερες δυσκολίες στο επίπεδο της δομής της γλώσσας καθώς και διαταραχές στην προσωδία και την άρθρωση.

Νοητική Καθυστέρηση: Επειδή οι ποικίλες μορφές της διαταραχής έχουν βιολογική βάση, είναι αναμενόμενα τα προβλήματα υγείας που αντιμετωπίζουν αυτά τα παιδιά. Τα πιο συνήθη είναι οι οργανικές ανωμαλίες, κινητικά και νευρομυϊκά προβλήματα (υποτονία, υπερτονία) νευρολογικά (επιληψία, δυσπραξία και πρώιμη έναρξη της γεροντικής άνοιας) και προβλήματα όρασης (μυωπία, καταρράκτης και στραβισμός). Παρόλο που γενικά η αντίδρασή τους στους ήχους είναι μέσα στα φυσιολογικά πλαίσια, το ποσοστό εμφάνισης προβλημάτων ακοής είναι μεγαλύτερο από το γενικό πληθυσμό (15-20% των παιδιών παρουσιάζουν κάποιο πρόβλημα ακοής). Οι οργανικές αιτίες που έχουν σχέση με τα προβλήματα λόγου και ομιλίας είναι οι βαρηκοΐες, οι δυσπραξίες- απραξίες στα όργανα άρθρωσης, οι δυσarthρίες και άλλες κρανιοπροσωπικές ανωμαλίες όπως οι «πλαδαρές γλώσσες φισβήτητα υπάρχει σχέση ανάμεσα στο βαθμό νοητικής καθυστέρησης και στην ανάπτυξη της γλώσσας. Γενικά, όσο σοβαρότερη είναι η καθυστέρηση τόσο μεγαλύτερη αναμένεται η γλωσσική διαταραχή. Όμως η σχέση αυτή δεν είναι πάντοτε τόσο ευθεία. Υπάρχουν έρευνες που καταδεικνύουν την μεγάλη ανομοιογένεια των γλωσσικών διαταραχών που εμφανίζουν τα παιδιά με νοητική καθυστέρηση άσχετα από το γνωστικό τους επίπεδο. Έτσι υπάρχουν παιδιά που ενώ βρίσκονται στο ίδιο νοητικό επίπεδο, παρουσιάζουν μια ποικιλία γλωσσικών διαταραχών σε όλα τα επίπεδα της γλώσσας.

Διαταραχές του Αυτιστικού Ψάσματος

Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του συνδρόμου, σύμφωνα με τον Kanner είναι η καθυστέρηση ή ελλιπής ανάπτυξη στο λόγο. Οι δυσκολίες ποικίλουν. Μερικά παιδιά δεν αναπτύσσουν καθόλου τον λόγο ενώ άλλα καταφέρνουν να μιμηθούν μηχανικούς ήχους ή κάποιες μεμονωμένες λέξεις. Άλλα παιδιά

αναπτύσσουν το λόγο , συνήθως με κάποια καθυστέρηση. Ο λόγος τους κυρίως σε ότι αφορά τα επίπεδα της μορφής (φωνολογία, μορφολογία και συντακτικό) και της σημασιολογίας δεν παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσκολίες όμως ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιούν το λόγο είναι πάντα προβληματικός. Δηλ όλα τα παιδιά και οι ενήλικες που εμπίπτουν στις ΔΑΦ έχουν δυσκολίες στην επικοινωνία. Προκειμένου να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά τα προβλήματα των παιδιών, θα πρέπει όλα τα εμπλεκόμενα μέλη να αντιληφθούν ότι η παρέμβαση ξεκινά από την ανάπτυξη των επικοινωνιακών δεξιοτήτων πριν από την κατανόηση και την εκφορά των λέξεων. Παρακάτω δίνεται το αναπτυξιακό μοντέλο του φυσιολογικού παιδιού και το μοντέλο ανάπτυξης του παιδιού με αυτισμό.

Η επικοινωνία αναπτύσσεται μέσα από την αμφίδρομη συναλλαγή ανάμεσα στο παιδί και τον ενήλικα. Αρχίζει πολύ νωρίς, κατά ορισμένους μελετητές δύο ώρες μετά τη γέννηση. Σ' αυτή τη συναλλαγή και ο ενήλικας και το παιδί παίρνουν ένα ενεργό μέρος. Τα πολύ μικρά βρέφη δείχνουν ενδιαφέρον για τα πρόσωπα και μάλιστα όταν αυτά είναι πολύ εκφραστικά.

Παρατηρείται μια εξελικτική ακολουθία κατά την ανάπτυξη της βλεμματικής επαφής του βρέφους με στόχο να εμπλέξουν τον ενήλικα και να κατευθύνουν την προσοχή του. Εστιάζουν την προσοχή τους στον ομιλητή μέσω της βλεμματικής επαφής εγρήγορσης του σώματος και κινήσεων.

Μέσα από το παιχνίδι το βρέφος μαθαίνει τους πρώτους κανόνες της συνομιλίας δηλ. να προσέχει και να κοιτάζει τον συνομιλητή, να τον ακούει, να αναμένει και τέλος να ανταποκρίνεται (π.χ «πάει ο λαγός να πει νερό»). Η ανταπόκριση αυτή αργότερα περιλαμβάνει εκφωνήσεις και λέξεις και η διαδικασία της επικοινωνίας γίνεται όλο και πιο σύνθετη.

Τα παιδιά με αυτισμό δείχνουν περιορισμένο ενδιαφέρον για τα πρόσωπα και φαίνεται συνήθως να κοιτούν αντικείμενα ή μέρη αυτών π.χ. ρόδες. Η απουσία βλεμματικής επαφής ή η κάπως περίεργη βλεμματική επαφή είναι πολύ χαρακτηριστική της συμπεριφοράς τους. Με αυτό τον τρόπο το παιδί αποτυγχάνει να δώσει τα απαραίτητα σήματα της βλεμματικής επαφής που χρειάζεται η μητέρα για να οικοδομήσει την επικοινωνία. Η απουσία ανταπόκρισης από μέρους του παιδιού αποθαρρύνει τη μητέρα αλλά και η αδυναμία του παιδιού να κατανοήσει τις πράξεις επικοινωνίας της μητέρας του, περιορίζει την ανάπτυξη των δεξιοτήτων της επικοινωνίας. Είναι θα λέγαμε ένας φαύλος κύκλος.

Επίσης τα παιδιά με αυτισμό δείχνουν να μην καταλαβαίνουν πότε τους μιλούν. Δείχνουν να ενδιαφέρονται πιο πολύ με αυτό με το οποίο ασχολούνται. Και πάλι η απουσία ενδιαφέροντος στην ομιλία μειώνει το κίνητρο του γονιού για τη συνέχισή της.

Τα παιδιά με αυτισμό παράγουν εκφωνήσεις και λέξεις αλλά όχι για να επικοινωνήσουν κάτι. Είναι θα έλεγε κανείς ένα προσωπικό τους παιχνίδι που δεν αφορά τους άλλους.

Τα φυσιολογικά βρέφη μαθαίνουν να χρησιμοποιούν το κλάμα για να ευαισθητοποιήσουν τους ενήλικες προκειμένου να ικανοποιήσουν τις ανάγκες και τις απαιτήσεις τους. Χρησιμοποιούν εκφωνήσεις για να τραβήξουν την προσοχή και να αρχίσει η συνδιαλλαγή. Στις 6-8 εβδομάδες αναπτύσσουν την ικανότητα να χαμογελούν και γρήγορα αντιλαμβάνονται ότι αυτή η πανίσχυρη κοινωνική δεξιότητα ωθεί την έναρξη και την επιμήκυνση της συναλλαγής. Πολύ νωρίς μιμούνται και αντιγράφουν κινήσεις του στόματος και κινήσεις του προσώπου. Αυτές οι κινήσεις γρήγορα εντάσσονται στην διαδικασία της συναλλαγής. Οι γονείς αντιγράφουν εκφράσεις εκφράσεις ή κινήσεις του στόματος και σχολιάζουν ή ερμηνεύουν το νόημα τους..

Τα παιδιά με αυτισμό χρησιμοποιούν το δυνατό κλάμα για να εκδηλώσουν ενόχληση ή θυμό. Ο γονιός ευαίσθητος στο να τερματίσει όσο γίνεται γρηγορότερα την ενόχληση του παιδιού προσπαθεί να σταματήσει αυτό που νομίζει ότι την προκαλεί. Αυτό δίνει σήμα στο παιδί ότι με το κλάμα σταματά κάτι και όχι ότι κάτι ξεκινάει.

Η πολύ περιορισμένες εκφράσεις προσώπου καθώς και η συνήθης απουσία του χαμόγελου ενοχλεί και αποθαρρύνει τον ενήλικα στην συναλλαγή του με το παιδί κυρίως γιατί δεν μπορεί να ξέρει αν του είναι ευχάριστη ή όχι. Οι ουδέτερες εκφράσεις επιδρούν και αρνητικά στα συναισθήματα της μητέρας.

Και πάλι τα φυσιολογικά βρέφη χρησιμοποιούν το δείξιμο με τα μάτια, το άπλωμα του χεριού και αργότερα το δείξιμο με το δάχτυλο ως ένα τρόπο για να παρακινήσουν τον ενήλικα να ονομάσει αντικείμενα ή συμβάντα γύρω του.

Τα παιδιά με αυτισμό μπορεί να πάρουν τον ενήλικα από το χέρι και να τον οδηγήσουν στα αντικείμενα που θέλουν σπάνια το κάνουν αυτό με το βλέμμα ή δεν χρησιμοποιούν το δάχτυλο για να δείξουν με αποτέλεσμα ο ενήλικας να μην ονομάζει τα αντικείμενα.

Η μίμηση αποτελεί τη βάση ενός απλού παιχνιδιού που εμπεριέχει την εναλλαγή σειράς με τους γονείς να αποδίδουν νόημα και σκοπό στις πράξεις του παιδιού.

Τα παιδιά με αυτισμό μέσα στην απουσία επικοινωνίας μιμούνται ελάχιστα αλλά και πάλι δεν κατανοούν πως αυτή βοηθά στην επικοινωνία.

Οι μητέρες τροποποιούν την ομιλία τους όταν είναι με το παιδί. όσο πιο μικρό το παιδί τόσο περισσότερο όλοι οι ενήλικες τροποποιούν την ομιλία τους. Δηλ. απλουστεύουν την ομιλία χρησιμοποιώντας τις ενδείξεις που παίρνουν από το παιδί, έτσι ώστε να προσαρμόζουν το γλωσσικό τους επίπεδο. Μειώνεται το μήκος της πρότασης μειώνεται οι γραμματικές δομές απλουστεύονται. Η ψηλή ένταση της φωνής και η υπερβολική προσωδία βοηθούν το παιδί να προσηλώσει την προσοχή του, ενώ χρησιμοποιούνται επαναλήψεις που αυξάνουν τις πιθανότητες επαρκούς γλωσσικής επεξεργασίας από το παιδί. Οι μητέρες μιλούν για το εδώ και τώρα και το τι συμβαίνει γύρω του. Καθώς το παιδί παρατηρεί τα συμβάντα γύρω του ο γονιός παρακινείται να ονομάσει και να σχολιάσει. Οι γονείς ακολουθούν την εστία προσοχής του παιδιού και συντονίζουν την ομιλία τους με το ενδιαφέρον του παιδιού. Με λίγα λόγια οι μητέρες ερμηνεύουν οποιοδήποτε σήμα κάνει το παιδί, του δίνουν νόημα και έπειτα διατυπώνουν κρίσεις βασιζόμενες σε ότι νομίζουν ότι προσπαθεί να επικοινωνήσει το παιδί. Σε όλη αυτή τη διαδικασία εξαρτώνται από την ανατροφοδότηση που τους δίνει το παιδί. Για παράδειγμα από το βλέμμα που δείχνει προσοχή, από την παύση των κινήσεων που δείχνει ότι το παιδί προσέχει. Χωρίς αυτά τα σήματα, οι μητέρες θα δυσκολεύονταν να διατηρήσουν την ροή της επικοινωνίας, ο συγχρονισμός τους δεν θα ήταν καλός και δεν θα ήταν σίγουρες για το τι θα πουν, θα εγκατέλειπαν το διαλογικό τους ύφος και την αμφίδρομη επικοινωνία.

Στον αυτισμό θα λέγαμε ότι η συμπεριφορά του παιδιού φαίνεται να αποθαρρύνει την επικοινωνία αντί να την προάγει. Το πρόβλημα γίνεται εντονότερο καθώς το παιδί μεγαλώνει και βέβαια το ίδιο το μέγεθος του παιδιού τροποποιεί και τον τρόπο που το προσεγγίζουμε. Δεν είναι εύκολο να αλλάξει ο ενήλικας τον τρόπο που συναλλάσσεται επειδή αυτό κατευθύνεται από τα σήματα που στέλνει το παιδί.

Ωστόσο η φύση της δυσκολίας του παιδιού με Αυτισμό σημαίνει ότι οι άνθρωποι που έρχονται σε επαφή με το παιδί θα πρέπει να αλλάξουν τον φυσικό τρόπο συναλλαγής τους.

Για τα παιδιά που μιλούν, και αυτά λόγω της αδυναμίας τους να κατανοήσουν τη γλώσσα ως επικοινωνιακό εργαλείο, τη χρησιμοποιούν με ένα πολύ περιορισμένο τρόπο, κυρίως για να ζητήσουν κάτι ή να επαναλαμβάνουν στερεοτυπικά κάποιο θέμα που τους ενδιαφέρει. Η γλώσσα δεν είναι παραγωγική και δημιουργική. Συνήθως επαναλαμβάνουν φράσεις που άκουσαν. Έχουν δυσκολία με την κατανόηση της γλώσσας επειδή αποδίδουν στις λέξεις μόνο την κυριολεκτική τους σημασία και έτσι αγχώνονται με τους ιδιωτισμούς, το χιούμορ, τον σαρκασμό.

Έχουν δυσκολίες με τη σωστή χρήση των αντωνυμιών ιδιαίτερα με το «εσύ» που διαφέρει ανάλογα με την πρόθεση του ομιλητή. Για τον εαυτό

τους μπορεί να χρησιμοποιήσουν το εσύ, αυτός, αυτή, ή το όνομά τους σαν αντανάκλαση του πως ακούνε να απευθύνονται οι άλλοι σ' αυτά.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της γλώσσας τους είναι η ηχολαλία, άμεση ή/και ετεροχρονισμένη η οποία μπορεί να θεωρηθεί ως προσπάθεια επικοινωνίας ή ως παιχνίδι με τη γλώσσα.

Μερικά παιδιά παρουσιάζουν το φαινόμενο της υπερλεξίας δηλ. να διαβάζουν με ευφράδεια κείμενα τα οποία δεν κατανοούν, ενώ σε άλλες περιπτώσεις μαθαίνουν να διαβάζουν πριν να μπορούν να ακούσουν μια ιστορία ή να την διηγούνται ακολουθώντας τις ζωγραφιές από το βιβλίο, πράγμα που αντιβαίνει την φυσιολογική εξέλιξη.

Ξέχωρα από τις χαρακτηριστικές ιδιαιτερότητες στη γλώσσα τα παιδιά με ΔΑΦ μπορεί να παρουσιάζουν και ένα συνοδό πρόβλημα στην ανάπτυξη της γλώσσας στο επίπεδο της μορφής καθώς και να παρουσιάζουν δυσκολία στο γραπτό λόγο (δυσλεξία).

Επίκτητη Αφασία - Δυσφασία: Εδώ η γλωσσική διαταραχή οφείλεται σε εγκεφαλικό τραύμα. Το είδος και η σοβαρότητα της γλωσσικής διαταραχής έχει σχέση με τη σοβαρότητα της εγκεφαλικής βλάβης, την ηλικία κατά την οποία συνέβη, καθώς και το νοητικό δυναμικό πριν και μετά από το επεισόδιο. Τα παιδιά παρουσιάζουν ποικίλες γλωσσικές διαταραχές που αφορούν και στην κατανόηση του λόγου και στην εκφορά με ιδιαίτερες δυσκολίες στην άρθρωση και τον ρυθμό της ομιλίας.

Διαταραχές με οργανικό υπόβαθρο: σε αυτές εντάσσονται διαταραχές όπως οι σχιστίες, η δυσαρθρία κ.α που χαρακτηρίζονται από δυσκολία στην παραγωγή της ομιλίας (άρθρωση), παρόλο που συχνά παρατηρούνται διαταραχές και σε άλλα επίπεδα της γλώσσας.

Ειδική γλωσσική διαταραχή: Αντίθετα με τις παραπάνω διαταραχές, αυτά τα παιδιά παρουσιάζουν γλωσσική διαταραχή χωρίς να υπάρχει κάποια οργανική, νοητική, αισθητηριακή ή συναισθηματική βλάβη ή τουλάχιστον σε τέτοιο βαθμό που να την αιτιολογεί. Κάτω από την κατηγορία των Ειδικών Γλωσσικών Διαταραχών συμπεριλαμβάνεται ένας αριθμός υποκατηγοριών που σχετίζονται με συγκεκριμένες δυσκολίες οι οποίες αφορούν συγκεκριμένα επίπεδα της γλώσσας ή σε συνδυασμούς τους. Για παράδειγμα μια γλωσσική διαταραχή καθαρά στο φωνολογικό επίπεδο ή μια διαταραχή στο φωνολογικο-συντακτικό επίπεδο.

Για τις υποκατηγορίες των διαταραχών που έχουν σχέση με τη μορφή της γλώσσας δηλ. της Φωνολογίας, της Μορφολογίας και του Συντακτικού, η πρόγνωση είναι καλή εφ' όσον η παρέμβαση γίνει έγκαιρα. Έτσι γνωρίζοντας ότι τα σημαντικά χρόνια για τη γλωσσική ανάπτυξη δεν ξεπερνούν το 5^ο έτος της ηλικίας του παιδιού, είναι καλό να παραπέμπονται τα παιδιά στο

Λογοπεδικό μόλις δούμε τις πρώτες ενδείξεις όπως φαίνονται από τις πληροφορίες που δόθηκαν παραπάνω.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bloom L. & Lahey M. " Language Development and Language Disorders", John Wiley & Sons, Inc 1978
- Cantwell,D & Baker L, " Developmental Speech nad Lanuage Disorders" ,The Guilford Press, New York 1987.
- Denes P. & Pinson E. " The Speech Chain: The Physics and Biology Of Spoken Language" Bell Telephone Laboratories, Anchor press, 1973
- Jordan R. " Η εκπαίδευση των παιδιών και νεαρών ατόμων με Αυτισμό» Μετάφραση: Ιγνάτιος Καφαντάρης , Έκδοση: Ελληνική Εταιρία Προστασίας Αυτιστικών Ατόμων, Αθήνα 2000.
- Jordan R. & Powel S "Αυτισμός και Μάθηση : ένας οδηγός καλής πρακτικής" Μετάφραση Γιώργος Καλομοίρης, Έκδοση: Ελληνική Εταιρία Αυτιστικών Ατόμων, Αθήνα 2000.
- Lahey M. " Disorders of Communication: The Science of Intervention" Taylor& Francis, 1989
- Owens R. E, "Language Development" Simon & Schuster Company, U.S.A 1996
- Sheridan M. " From Birth to Five Years: Childrens Developmental Progress, NFER-Nelson